

תורת המשפט

חלק ג

ארץ ישראל בדיני אישות וגיטין

דיני ממונות

אישות ומשפחה

הסכמי גירושין

הרב יועזר אריאל

דיין בית הדין הרבני – צפת וטבריה

© כל הזכויות שמורות

למכון לרבני ישובים

קרית ארבע חברון

ת.ד. 1613 קרית ארבע 9010000

טל' 02-9964722 פקס 02-9963253

www.rabanim.org

Email: marabanim@gmail.com

בסיוע

משרד התרבות והספורט - מינהל התרבות
המחלקה למכוני מחקר תורניים

הגהה לשונית: הרב ברוך כהנא

הדפסה: אורדע פרינט תעשיות בע"מ

עיצוב כריכה: סטודיו ולדמן

עימוד: feige192@gmail.com

מהדורה ראשונה: תשפ"ג 2023

התוכן

13	הקדמה
ארץ ישראל בדיני אישות וגיטין	
15	א. כפיה לעלות לארץ ישראל בזמננו
57	ב. כתיבת הגט בצפת אחרי שינוי מקורות המים
111	ג. כתיבת השם הישן של הנהר בגט בצפת
169	ד. כתיבת מקורות המים ונוסח הגט באילת
191	ה. נוסח כתיבת הגט באריאל
דיני ממונות	
209	ו. זכויות האלמנה, הבנים והבנות בעיזבון
233	ז. תביעת מקח טעות בסחורה פגומה
251	ח. קנס על הוצאת שם רע
דיני אישות ומשפחה	
273	ט. בעלות על ביצית והפסקת הפריה מלאכותית
293	י. איסור נישואי גיורת לכהן
325	יא. חיוב מזונות ילדים לאב שאינו רוצה לעבוד
351	יב. תוקפה של הסכמת האשה לפרנס את המשפחה
367	יג. כפית גט לאסיר שחבל באשתו מתוך שכרות
הסכמי גירושין	
397	יד. מתחייב במזונות גרושתו שירד מנכסיו
417	טו. טענת טעות במחילת כתובה בהסכם
431	טז. תביעה לביטול הסכם גירושין בטענת התיישנות והטעיה
439	יז. מזונות לבן הנמנע מקשר עם אביו
445	יח. הסכם שלום בית או גירושין
451	יט. הסכם גירושין פיקטיבי הפוגע בצד שלישי
465	כ. הסדרי שהות ילדים אצל הורים גרושים בליל הסדר
477	כא. הפחתת מזונות הילד כתוצאה מתנאי שלא התקיים
483	כב. תביעה לשינוי הסכם מזונות ילדים כתוצאה מקשיים כלכליים
491	כג. ביטול התחייבות האם במזונות הבת בהסכם גירושין
507	כד. תביעה להקטנת מזונות הילד כתוצאה מהתרחבות המשפחה
523	מפתח נושאים

א. כפייה לעלות לארץ ישראל בזמננו

הקדמה

- א. מקורות ההלכה
- ב. שיטת הרמב"ן בספר המצוות
- ג. שיטת מגילת אסתר בביאור הרמב"ם
- ד. שיטת פאת השולחן בביאור הרמב"ם
- ה. שיטת אבני נזר בביאור הרמב"ם
- ו. שיטת אגרות משה בביאור הרמב"ם
- ז. שיטת מהר"ם מרוטנבורג
- א. שיטת מהר"ם וביאורה
- ב. שיטת מהר"ם לא התקבלה להלכה
- ח. שיטת רבי חיים כהן
- ט. האם המסרבת לעלות, נידונית כמורדת?
 - א. שיטת רוב הפוסקים: המסרבת לעלות לארץ ישראל דינה כמורדת
 - ב. שיטת הר"ן
 - ג. הקושיה על הר"ן והדרכים ליישובה
 - י. האם ניתן לטעון קים לי שאין לכפות בזמננו לעלות לארץ ישראל?
 - יא. האם כפייה לעלות לירושלים נוהג בזמננו?
 - א. מקור הכפייה לעלות לירושלים
 - ב. כפייה לעלות לירושלים בזמן הזה
 - ג. דין השכונות החדשות שבירושלים
- יב. מסקנות

הקדמה

הפוסקים האריכו בבירור השאלה – האם האיש או האשה כופים בזמננו זה את זה לעלות לארץ ישראל. מאחר שראיתי דעות שונות בפסיקה המעשית בבתי דין, לכן מצאתי לנכון להיכנס לעובי הקורה, כדי לברר את ההלכה ממקורותיה הראשונים והאחרונים, להלכה ולמעשה, כפי שיתברר להלן.

א. מקורות ההלכה

במשנה כתובות (ק, ב) נאמר:

”הכל מעלין לארץ ישראל ואין הכל מוציאין, הכל מעלין לירושלים ואין הכל מוציאין, אחד האנשים ואחד הנשים”.

בגמרא שם נאמר:

”ת”ר: הוא אומר לעלות, והיא אומרת שלא לעלות – כופין אותה לעלות, ואם לאו – תצא בלא כתובה. היא אומרת לעלות, והוא אומר שלא לעלות – כופין אותו לעלות, ואם לאו – יוציא ויתן כתובה. היא אומרת לצאת, והוא אומר שלא לצאת – כופין אותה שלא לצאת, ואם לאו – תצא בלא כתובה. הוא אומר לצאת, והיא אומרת שלא לצאת – כופין אותו שלא לצאת, ואם לאו – יוציא ויתן כתובה”.

רמב”ם (אישות, פ”ג, כ) פסק:

”אמר האיש לעלות לארץ ישראל והיא אינה רוצה – תצא בלא כתובה. אמרה היא לעלות והוא אינו רוצה – יוציא ויתן כתובה. והוא הדין לכל מקום מארץ ישראל עם ירושלים, שהכל מעלין לארץ ישראל ואין הכל מוציאין משם, והכל מעלין לירושלים ואין הכל מוציאין משם”.

גם בשולחן ערוך (אהע”ז, סי’ עה, סעיף ד) נפסק:

”אמר האיש לעלות לא”י, והיא אינה רוצה, תצא בלא כתובה. ... אמרה היא לעלות, והוא אינו רוצה, יוציא ויתן כתובה. וה”ה לכל מקום מא”י לירושלים, שהכל מעלין לא”י, ואין הכל מוציאין משם; הכל מעלין לירושלים, ואין הכל מוציאין משם”.

ב. שיטת הרמב”ן בספר המצוות

בהשגות הרמב”ן לספר המצוות לרמב”ם (המצוה הרביעית) מנה במנין המצוות את מצות ישוב ארץ ישראל:

”שנצטוינו לרשת הארץ אשר נתן האל יתברך ויתעלה לאבותינו לאברהם ליצחק וליעקב, ולא נעזבה ביד זולתינו מן האומות, או לשממה. והוא אמרו להם (במדבר לג ועי’ רמב”ן שם) ‘והורשתם את הארץ וישבתם בה’”.

הרמב”ן מוכיח שפסוק זה לא נאמר בתורת הבטחה בלבד, אלא למצוה:

"והראיה שזו מצוה, אמרו יתברך בענין המרגלים... וכאשר לא אבו לעלות במאמר הזה, כתוב 'ותמרו את פי ה' אלהיכם ולא האמנתם לו ולא שמעתם בקולו', הוראה שהיתה מצוה לא יעוד והבטחה".

מדבריו עולה שיש שתי מצוות בישוב הארץ: האחת ליישב את הארץ – שלא תישאר שממה, והשניה שלא נניח את הארץ בידי אויבינו.

ג. שיטת מגילת אסתר בביאור הרמב"ם

רבי יצחק די ליאון, בפירושו לספר המצוות, "מגילת אסתר", מבאר מדוע הרמב"ם לא מנה את מצות ישוב ארץ ישראל במנין המצוות: לפי הכלל השלישי שהקדים הרמב"ם לספר המצוות, אין למנות מצוה שאינה נוהגת לדורות, כגון המצוה לברך את ישראל מול הר גריזים והר עיבל, שזו מצוה שנאמרה רק לדור הראשון שנכנס לארץ, ואינה נוהגת לדורות.

לדעת מגילת אסתר, גם מצות ישוב הארץ נחשבת למצוה שאינה נוהגת לדורות. ואלו הם דבריו:

"נראה לי כי מה שלא מנאה הרב הוא, לפי שמצות ירושת הארץ וישיבתה לא נהגה רק בימי משה ויהושע ודוד, וכל זמן שלא גלו מארצם, אבל אחר שגלו מעל אדמתם, אין מצוה זו נוהגת לדורות עד עת בוא המשיח".

נימוקו הוא שבזמן הזה אסור לעלות לא"י בגלל שלוש השבועות. הגמרא במסכת כתובות (ק"א, א) הביאה את הפסוק בשיר השירים: "השבעתי אתכם בנות ירושלים בצבאות או באילות השדה, אם תעירו ואם תעוררו את האהבה עד שתחפץ". הגמרא מפרשת שהקב"ה השביע שלוש שבועות: שבועה אחת שלא יעלו ישראל בחומה, כלומר שלא ילחמו נגד העמים בכוח לכבוש את הארץ; שבועה שניה השביע הקדוש ברוך הוא את ישראל שלא ימרדו באומות העולם; ושבועה שלישית הקדוש ברוך הוא השביע את הגויים שלא ישתעבדו בישראל יותר מדי.

אבל קשה על דבריו: דברי חז"ל על שלוש השבועות אינם יכולים להתפרש כפשוטם, כי לפי הפשט יקשה: כיצד שלמה אוסר בשם ה', לבטל את מצות ישוב ארץ ישראל הכתובה בתורה, למשך תקופה של אלפי שנים? הרי נביא אינו רשאי להורות בשם ה' לבטל מצוה מהתורה, ואין שומעים לו!

לכן צריך לפרש ששלוש השבועות אינן כפשוטן, אלא כוונת חז"ל היא, שהקב"ה גזר

1. גם מגילת אסתר מסתמך בהמשך דבריו על כלל זה, והקשה: מדוע כל העולה מבבל לא"י עובר בעשה [כתובות ק"א ע"ב], הלא אין נביא רשאי לחדש דבר מעתה?

על ישראל עונש של גלות, שלא יהיה לישראל כח וגבורה ויכולת להילחם נגד הגויים ולמרוד בהם. חז"ל מכנים מצב זה בשם שבועה, כי כשם שאדם שנשבע אינו יכול להפר את שבועתו, כך ישראל אינם יכולים להתיר את עצמם מכבלי הגלות. כך עולה גם מדברי האבני נזר (יר"ד סי' תנד).

גם הגרש"י זווין זצ"ל, בספרו לאור ההלכה (במאמר השני, "מלחמה לאור ההלכה"), ביאר על פי מהר"ל, ששלוש השבועות אינם כפשוטם:

"טעם שני לשלילת כח השבועה יש ללמוד מדברי מהר"ל מפראג בספר נצח ישראל (פרק כד) וכן מספרו פרושי אגדות שנתגלה בימינו מכת"י ונתפרסם בכמה כרכים, ומהם על מס' כתובות (ירושלים תשכ"ז), ושם הוא מפרש שלוש השבועות במובן של גזירות שנגזרו על ישראל (ראה "התקופה הגדולה" לרמ"מ כשר עמ' רעח). ולפי זה אין כאן לא ציווי ולא אזהרה, אלא גזר דין, כדרך התוכחות שבתורה, וכלום נאמר שאדם מחויב "לקיים" את התוכחות, כדרך שמקיימים מצוות? וכלום נאמר שאסור לו לאדם לעשות פעולה להיחלץ מן היסורים שבתוכחות?"²

הגרש"י זווין זצ"ל הוסיף, שגם אם נצא מתוך הנחה ששלוש השבועות הן כפשוטן, הרי הן בטלו בימינו:

"וטעם פשוט ביותר ונכון ביותר לביטול כח השבועות בימינו – אפילו אם נניח שבעצם יש בשבועות אלו איסור הלכותי – כתב בקצרה הגאון ר' מאיר שמחה הכהן ז"ל בעל "אור שמח", ב"מכתב" אחד, מעין "קול קורא", בו קרא לקיים מצות ישוב ארץ ישראל ולעלות לארץ. ה"מכתב" פרסם הרב רז"א רבינר בספרו על ר' מאיר שמחה (תל-אביב תשכ"ז, עמ' קסד), ובין השאר אנו קוראים בו שורות אלו: 'אמנם כעת הִסְבָּה ההשגחה אשר באספת הממלכות הנאורות בסאן רעמא ניתן צו אשר ארץ ישראל תהיה לעם ישראל, וכיון שסר פחד השבועות וברשיון המלכים קמה מצות ישוב ארץ ישראל ששקולה כנגד כל מצות שבתורה... ואם כה אמר הגאון על יסוד הצהרת בלפור, כל שכן אנו שיש לנו החלטת האומות המאוחדות על הקמת מדינה עצמאית ורבונית לגמרי, בלתי תלויה בדעת אחרים, שבודאי אין שום מקום חשש של השבועות".

עוד קשה על המגילת אסתר: אם מצוות שאי אפשר לקיימן בזמן הגלות אינן נמנות במנין המצוות, מדוע מנה הרמב"ם את מצוות שביעית ויובל? הרי מצוות אלו נוהגות מהתורה רק בזמן שכל ישראל בארץ, ולא בזמן הגלות!

ועוד: הרמב"ם מנה במנין המצוות את מצוות בנין המקדש וקרבת, אע"פ שמצוות אלו לא יכלו להתבצע בזמן הגלות, וכן מנה הרמב"ם מצות מלך, שאי אפשר לקיימה

2. גם מו"ר הגרז"י גולדברג זצ"ל הקשה על דברי מגילת אסתר: כיצד אפשר לבטל משנה וגמרא, הפוסקת הלכה מפורשת על מצות ישוב ארץ ישראל, מכח דברי אגדה של שלוש השבועות?